

Ur Mimers brunn

■ OFTA BLIR DET inte riktigt som man tänkt sig. Högtflygande visioner i en projektansökan mynnar ut i något betydligt modestare. En känsla av förundran kan därför infinna sig när utfallet blir just så där storvulet som pitchen lovat. Så kände jag i höstas.

I många år gick vi – forskare, folkhögskoleföreträdare, lärarfackliga företrädare och folkhögskollärarytbildare – och pratade oss hessa om vilka värden en forskarskola för folkhögskolans lärare skulle få: hur nya praktisknära insikter skulle göra att vi kom folkhögskolan in på skinnet på ett nytt sätt. För att inte tala om nyttan för verksamma.

Pitchen gick hem. Pengar till en första omgång av forskarskolan för folkhögskolans lärare beviljades av regeringen 2021.

I höstas kom de två första utfallen: Jenny Viklunds (Umeå folkhögskola) licentiatuppsats om folkhögskollärares uppfattningar av motsvarandebegreppet (s. 1) och Jessica Elgborns (Göteborgs folkhögskola) om skönlitterärt läsande på allmän kurs (se s. 2). Båda belyser centrala särdrag i folkhögskolans uppdrag och bildningstradition och hur de tar sig uttryck i praktiken, dessutom på sätt som ger både forskare och folkhögskollärare skäl att le brett. De är såväl distinkta inomvetenskapliga bidrag som insiktsfulla underlag för diskussion och utveckling av lärararbetet i vardagen.

Fler lic-uppsatser är nu på tryck och mer om forskarskolans resultat finns som webinarier på Sveriges folkhögskolors hemsida (sverigesfolkhogskolor.se).

Men folkbildningsforskning är mer än folkhögskola. Det kan, som i J. Martin Anderssons avhandling (s. 3), handla om bildningsarbete i civilsamhället. För att inte tala om konst och kultur, vilket vi tar fasta på vid årets Mimerkonferens 3–4 november i Kalmar (se s. 2). Vi ses där!

Henrik Nordvall

Olika tolkningar av motsvarande kunskaper i folkhögskolan

FOLKHÖGSKOLANS ALLMÄNNA KURS har i uppdrag att ge kunskaper som motsvarar grundläggande behörighet för högskolestudier. Motsvarandebedömningar är därför en central del av många folkhögskollärares arbete. Trots detta finns det ingen forskning om hur dessa bedömningar faktiskt upplevs och görs. Jenny Viklunds licentiatuppsats, *Hur ser din skvader ut?: lärares uppfattningar av bedömning av motsvarande kunskaper på folkhögskolans allmänna kurs* (Linköpings universitet, 2025), fyller därför en viktig forskningslucka.

Syftet med Viklunds studie är att undersöka vilka uppfattningar lärare på allmän kurs har om begreppet motsvarande och vilka konsekvenser dessa uppfattningar får för planering, undervisning och bedömning. För att besvara detta intervjuades 14 lärare från olika folkhögskolor, med varierande bakgrund, ålder och yrkeserfarenhet.

Resultaten visar att lärare tolkar motsvarandebegreppet på mycket olika sätt. Vissa menar att motsvarande innebär att undervisningen ska spegla gymnasieskolans ämnesplaner i både innehåll och krav. Andra ser begreppet som ett mer öppet riktmärke som ger utrymme att utgå från folkhögskolans särart, deltagarnas behov och egna uppfattningar om ämnesinnehållet. Dessa olika tolkningar leder naturligt till olika praktiker i klassrummet, något som i sig lyfts fram som en del av det särskilda med utbildningsformen – folkhögskolepedagogiken kännetecknas av en stor variation som kan möta många olika deltagares behov och bakgrunder.

Viklund betonar att ingen av uppfattningarna av motsvarandebegreppet är felaktig i sig – alla kan leda till att deltagare uppnår grundläggande behörighet. Samtidigt skapar variationen olika förut-

Jenny Viklund

sättningar för hur detta mål kan nås och risk att deltagare kan uppleva det som att lärare ställer olika krav. Studien ska inte leda till att alla gör på samma sätt, menar Viklund, däremot kan den fungera som ett gemensamt kunskapsunderlag för lärare som vill diskutera och utveckla sina egna praktiker.

Ett återkommande dilemma blir tydligt: Om folkhögskolan i alltför hög grad försöker efterlikna gymnasieskolan riskerar dess särart att gå förlorad. Samtidigt kan alltför stora och outtalade skillnader i tolkningen av vad som räknas som motsvarande leda till ojämna kunskapsnivåer och i förlängningen krav på ökad reglering. En sådan utveckling skulle kunna minska det professionella handlingsutrymmet som är själva kärnan i folkhögskolans pedagogik.

Här finns paralleller till min egen forskning om grundskolans målstyrning. Under mer än 100 år har reglering och kontroll successivt byggts på i försök att säkerställa elevers kunskaper. När målen inte nås svarar staten med ytterligare styr-

ning – en negativ spiral som minskar lärarnas autonomi utan att problemen löses. Viklunds resultat visar hur viktigt det är att folkhögskolan inte hamnar i samma utveckling. Att folkhögskollärare behåller initiativet och tolkningsföreträdet i frågan om motsvarande kunskaper framstår centralt.

Jenny Viklunds licentiatuppsats är därför ett betydelsefullt bidrag – inte bara för diskussionen om motsvarande begreppet, utan för frågan om vad folkhögskolan är och vill vara, nu och i framtiden. Läs den!

Magnus Hultén

Ny rapport om mobiliserande folkbildning

DEN SENASTE RAPPORTEN från Föreningen för folkbildningsforskning, *Folkbildningen som en mobiliserande kraft* (red. Lisbeth Eriksson, Aron Schoug & Lena Svensson, 2025), undersöker hur engagemang och mobilisering fungerar inom dagens folkbildning. Mobilisering förstås här som processer där individer och grupper aktiverar sina resurser för att gemensamt hantera problem och verka för förändring, förankrat i demokratiska värden som delaktighet och egenmakt. Rapporten samlar texter av forskare och praktiker som belyser hur mobilisering tar form i studieförbund, folkhögskolor och civilsamhälle. Genom olika perspektiv analyseras både möjligheter och utmaningar i samtidens folkbildning. Målet är att fördjupa förståelsen av mobiliseringens roll och inspirera till fortsatt forskning, praktiskt arbete och diskussion om folkbildningens betydelse för demokrati och samhällsförändring.

Välkommen till Mimerkonferensen 2026 i Kalmar

VÄLKOMNA TILL MIMERS årliga forskarkonferens den 3–4 november 2026 som i år arrangeras i samarbete med Institutionen för musik och bild vid Linnéuniversitetet.

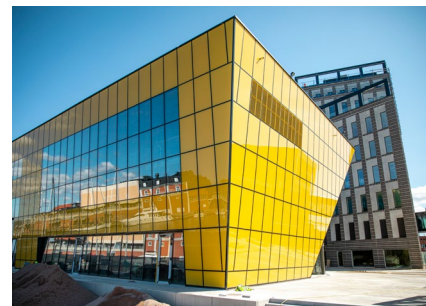
Vid årets konferens riktas fokus mot folkbildningens relation till konst och kultur. Folkbildning, konst och kultur är var för sig starka och mångtydiga begrepp. Tillsammans rymmer de centrala frågor om demokrati – både som rum för kritiska röster och som en del av förutsättningarna för ett demokratiskt samhälle. Folkbildning bedrivs om, med och genom konstnärliga och kulturella praktiker, och formar samtidigt sina egna estetiska uttryck. Konst och kultur utgör centrala arenor för gemensam tolkning av samtiden. Estetiska praktiker skapar rum för erfarenhet, kritik och föreställningar om framtiden, men erbjuder också möjligheter till omförhandling av historien. Samtidigt präglas vår tid av ökade spänningar kring kulturens och bildningens roll. Kulturpolitikens princip om armlängds avstånd utmanas i olika sammanhang, liksom föreställningar om konstnärlig frihet och demokratiska villkor. I detta landskap aktualiseras frågor om hur folkbildningen samspelar med konst- och kulturlivet – som möjliggörare, kritisk partner, arena eller aktör. Vilken roll spelar folkbildningen för konst- och kulturskapande i vår tid? Hur formas demokratiska erfarenheter genom estetiska och folkbildande praktiker? Och hur kan

forskningen bidra till förståelsen av den sammanflätade relationen mellan folkbildning, demokrati, konst och kultur?

Konferensen vänder sig både till forskare och till forskningsintresserade praktiker. Forskare inbjuds som vanligt att bidra med paper (ca 5–15 sidor). Bidraget får gärna beröra temat folkbildning, konst och kultur, men som vanligt är alla bidrag som rör folkbildning i vid bemärkelse välkomna. Det är en arbetskonferens och därför välkomnas texter som speglar pågående och planerad forskning i olika stadier. Möjligheten att bidra med ett kortare PM (en A4-sida) kring projekt eller forskningsidéer är öppen för både forskare och folkbildare.

Deadline för texter är den 2 oktober och de skickas till henrik.nordvall@liu.se.

Konferensen hålls på Universitetskajen, Campus Kalmar, Linnéuniversitetet. Ytterligare information finns på: www.liu.se/mimer.

Campus Kalmar, Linnéuniversitetet

Skönlitteraturläsning på folkhögskolans allmänna kurs

SKÖNLITTERATUR HAR AV tradition haft en nära relation till folkhögskolan som bildningsmiljö. Många författare har genom åren formats vid landets folkhögskolor, och ännu fler läsare har där utvecklat sin relation till skönlitteraturen. I Jessica Elgborns licentiatuppsats *Skönlitteraturläsning på folkhögskolans allmänna kurs* (Göteborgs universitet, 2025) står det senare i centrum. Här får vi följa hur deltagare och lärare på folkhögskolans allmänna kurs möts i arbetet med skönlitteratur inom undervisningen i svenska och svenska som andraspråk.

En viktig bakgrund till studien är den minskande förmågan bland unga och yngre vuxna att läsa längre sammanhängande texter som uppmärksammats på senare år. Många lärare upplever i linje med detta svårigheter att arbeta med den typen av läsning i undervisningen. Detta gäller även inom folkhögskolan, där många deltagare på allmän kurs dessutom har svenska som andraspråk.

Elgborns studie ger oss fördjupade inblickar i hur denna utmaning tar sig uttryck inom folkhögskolan genom att belysa hur skönlitterärt läsande organi-

seras i praktiken. Snarare än att analysera läshastighet eller individuell utveckling riktas uppmärksamheten mot arbetet med läsandet och dess villkor. Studien belyser lärarnas sätt att organisera undervisningen, deltagarnas arbete med texterna och samspelet däremellan. Den visar också hur läspraktiken formas av sammanhanget – av lokala traditioner, skolmiljöer och styrdokument.

Med praktikarkitekturteori som teoretiskt verktyg analyserar Elgborn klassrumsobservationer och intervjuer från tre folkhögskolor. Särskild uppmärksamhet riktas mot bokseminarier.

Studien visar att skönlitteratur alltjämt har hög status inom folkhögskolan. Den synliggör också den omfattande arbetsinsats som ofta krävs för att utveckla litterära föreställningsvärldar hos deltagare med svenska som andraspråk. Arbetet med skönlitteratur framträder också som en social och kommunikativ praktik, där även deltagare som inte själva läser texterna

deltar genom andra strategier, till exempel genom att söka information på nätet eller lyssna på kamrater.

Samtidigt finns tydliga skillnader mellan folkhögskolorna. Det skönlitterära läsande påverkas både av lokala traditioner och av lärarnas tolkningar av uppdraget att ge kunskaper motsvarande gymnasiet. Vissa skolor tar tydligt avstamp i Skolverkets betygskriterier, medan andra i högre grad betonar folkbildningens traditioner och ideal. En annan skillnad gäller om den egna läsningen sker under lektionstid eller utanför skoltid.

Elgborns studie bidrar med värdefulla kunskaper om hur arbetet med skönlitteratur bedrivs inom dagens folkhögskola. Den visar vilka förutsättningar som möjliggör och begränsar arbetet i undervisningen, och vilka särskilda utmaningar deltagare med svenska som andraspråk möter. Studien bidrar med viktiga insikter, inte bara för den folkhögskoleintresserade, utan för alla med intresse för hur skönlitte-

Jessica Elgborn

rärt läsande kan befrämjas och vilka utmaningar som både läsare och uppmantrare av läsning ställs inför.

Henrik Nordvall

Folkskollärare och folkbildningsvänner

HUR POSITIONERADE SIG folkskollärare i det dynamiska civilsamhället vid 1800-talets mitt? I sin avhandling *Folkbildningens vänner: Folkskollärarnas kollektiva agerande 1838–1879* (Umeå universitet, 2025) undersöker J. Martin Andersson lärarna som kollektiv aktör innan nationella fackföreningar formerades. Mobiliseringen av folkskollärarna tog form genom bildandet av autonoma lokala och regionala lärarföreningar och pensionsföreningar.

Andersson kombinerar professionalisering- och social rörelseteori. Han arbetar med sex analytiska begrepp: villkor, mobilisering, resurser, interaktionsmönster, inramning och kollektiv identitet. Empirin hämtas huvudsakligen från lärarnas föreningsverksamhet i form av tidskrifter och olika handlingar kopplade till föreningarnas nationella och nordiska möten. I samspel med teorin används både kvalitativa och kvantitativa metoder som kompletteras med ett par fallstudier av lokala föreningar. Som helhet ger avhandlingen en rik och mångbottnad förståelse för varför och hur folkskollärarnas initiala roll som kollektiv aktör växte fram. Det handlar dels om det organisatoriska genombrottet 1838–1863, dels om kontinuitet och förändring 1864–1879.

Lärarnas sociala ursprung i arbetarklassen innebar bristande resurser både materiellt och kulturellt men också or-

ganisatoriskt. Men 1840- och 1850-talen öppnade möjligheter för kollektivt agerande genom samhällets instabilitet, politisk splittring och politiska reformer. Författaren lyfter även fram samtidens ökade folkliga mobilisering kring ideologiska och religiösa frågor, inte sällan med koppling till skol- och bildningsfrågor.

I avhandlingen synliggörs att folkskollärarna arbetade aktivt för positionen som bildningsaktörer. Gräsrotsinitiativ och demokratisk mötespraktik kännetecknade föreningarna. De ägnade sig åt självbildande verksamhet och organiserade möten som var öppna för allmänheten, eller "folkbildningens vänner" som Andersson uttrycker det. Syftet var att manifestera sina egna värderingar och kompetenser och få fler engagerade för folkskolan. Lärarnas visioner och målsättningar som kollektivt påverkades av kyrkliga aktörer men även av samtidens rörelser och idéer om bildning, nationalism och medborgarskap. Andersson framhåller att det är för långtgående att beskriva folkskollärarnas kollektiva agerande som en bildningsrörelse. Men han hävdar likväl att det är en rimlig tolkning att den kollektiva aktörsrollen hade en funktion som liknade den hos andra rörelser såsom den liberala bildningsrörelsen och de tidiga väckelse- och nykterhetsrörelserna.

J. Martin Andersson

En central slutsats i avhandlingen är att kombinationen av perspektiv visar vikten av att förstå folkskollärarnas kollektiva agerande utifrån både deras professionella ambitioner och deras engagemang för bredare samhällsfrågor. Aktörsrollens rörelsekaraktär utvecklades under den undersökta tidsperioden i riktning mot ett agerande med en mer professionell prägel. Andersson blickar även framåt och diskuterar lärarnas villkor och kollektiva agerande från 1880 till idag och vad de skulle kunna lära av 1800-talets kolleger.

Ann-Marie Laginder

Folkhögskollärare mellan frihet och tradition

I RAPPORTEN *Utan färdigt facit: folkhögskolans lärarkår mellan frihet och tradition* (Folkbildningsrådet, 2025) analyserar Filippa Millenberg, Per Andersson och Erik Nylander folkhögskolans utveckling med fokus på folkhögskollärarkåren. Lärarnas bakgrund och vad den får för betydelse för verksamheten, samt vilka krav, förväntningar och motiv som präglar läraryrket undersöks. Resultaten visar att deltidsarbete är vanligt och att anställningsvillkoren skiljer sig tydligt mellan allmän och särskild kurs. Inom särskild kurs är visstidsanställningar betydligt vanligare, vilket kan påverka ekonomisk trygghet och yrkesmässig stabilitet. Samtidigt framträder en relativ kontinuitet i lärarnas syn på sitt arbete. Engagemanget för deltagarnas personliga utveckling och

friheten att utforma undervisningen efter egna pedagogiska överväganden lyfts fram som fortsatt centrala drivkrafter för att arbeta på folkhögskola. Studien kan laddas ner från Folkbildningsrådets hemsida.

Omarbetade antologier om folkhögskola och vuxnas studier

ANTOLOGIerna *Om folkhögskola* (red. Per Andersson, Helena Colliander och Eva-Marie Harlin) och *Om vuxenutbildning och vuxnas studier: en grundbok* (red. Andreas Fejes, Karolina Muhrman & Sofia Nyström) har utkommit i nya och omarbetade upplagor (Studentlitteratur, 2025 & 2026). Böckerna bygger på bidrag från forskare med koppling till Linköpings universitet. *Om folkhögskola* ger en grundlig genomgång av folkhögskolans utveckling, didaktik och praktik. *Om vuxenutbildning och vuxnas studier* tar ett bredare grepp om den mångfald av former för vuxnas studier som finns i landet, inklusive studieförbunden.

Publicerat

- ▶ **Amnå, E. & Åström, E.** (2025). *Bildning som rörelser: Samtal om bildningen i folkbildningen*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- ▶ **Andersson, J. M.** (2025). *Folkbildningens vänner: folkhögskollärarens kollektiva agerande 1838–1879*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- ▶ **Andersson, P., Colliander, H. & Harlin, E.-M.** (2025). *Om folkhögskolan: en särskild utbildningsform för vuxna* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- ▶ **Bergstedt, B.** (2024). *Allt på en gång!: om fenomenens sammanflätningar och superpositioner*. Lund: Ekström & Garay.
- ▶ **Bjursell, C., Hedegaard, J., & Hugo, M.** (2025). Graffiti for seniors: Are the educational needs of older adults changing?. *Educational gerontology*, 51(7), 743–754.
- ▶ **Elgborn, J.** (2025). *Skönlitteraturläsning på folkhögskolans allmänna kurs*. Licentiatuppsats. Göteborg: Göteborgs universitet.
- ▶ **Eriksson, L., Schoug, A. & Svensson, L.** (red.) (2025). *Folkbildningen som en mobiliserande kraft*. Stockholm: Föreningen för Folkbildningsforskning.
- ▶ **Fejes, A., Muhrman, K. & Nyström, S.** (2026). *Om vuxenutbildning och vuxnas studier: en grundbok* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- ▶ **Jansson, J.** (2025). Political Youth Wings. Schools for Politicians?. *Moving the Social*, 75(1), 111–137.
- ▶ **Hill, N. & Kjäll, K.** (2025). *Försök till demokrati*. Stockholm: Trinambai.
- ▶ **Millenberg, F., Andersson, P. & Nylander, E.** (2025). *Utan färdigt facit: folkhögskolans lärarkår mellan frihet och tradition*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- ▶ **Pastuhov, A. & Arriaza Hult, M.** (2025). Lärande i partipolitiskt engagemang: En praktikteoretisk analys av lärande bland socialdemokratiska partimedlemmar. *Utbildning & Demokrati – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 34(2), 131–154.
- ▶ **Raoufi-Kvist, S.** (2025). Experiences of stigma among adult learners in second-chance education: A life-history approach. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 16(3), 321–338.
- ▶ **Söderman, A. & Millenberg, F.** (2025). Pandemin som strålkastare – Skörhet, samspel och (o)självständighet som deltagarideal i folkhögskolan. *Educare*, (2), 224–242.
- ▶ **Söderman, J., & Szynowiec, P.** (2025). Mellan risk och förtroende: Pedagogiska spänningsfält i gangsterappens tidevarv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 32(2), 175–195.
- ▶ **Viklund, J.** (2025). *Hur ser din skvader ut?: lärares uppfattningar av bedömning av motsvarande kunskaper på folkhögskolans allmänna kurs*. Licentiatuppsats. Linköping: Linköpings universitet.

Kalendarium

6-8 MAJ: Nordic Adult Education 2026. Tema: What's the purpose of adult education and lifelong learning in the times of crises? Plats: University of Turku, Åbo, Finland. Arr: Department of Education, University of Turku.

23-24 SEPT: ESREA Active Democratic Citizenship and Adult Learning (AD-CAL) Research Network Conference. Tema: Learning and practicing active democratic citizenship in the struggle against growing authoritarianism. Plats: University of Ljubljana, Slovenien.

3-4 NOV: Mimers forskarkonferens. Tema: Folkbildning, konst och kultur. Plats: Universitetskajen, Campus Kalmar, Linnéuniversitetet. Arr: Mimer, i samarbete med Institutionen för musik och bild vid Linnéuniversitetet.

21-22 NOV: Recreating Democracy: Education as Democratic Hope. Plats: Linnéuniversitetet i Växjö. Arr: olika forskargrupper vid lärosätet. <https://lnu.se/en/Recreatingdemocracy2026>.

Har du tips på ny litteratur för Publicerat-listan eller på planerade aktiviteter av intresse för vårt Kalendarium? Vill du gratis få Mimerbladet skickat till dig eller avsluta din prenumeration? Hör av dig till henrik.nordvall@liu.se. Lös LiU:s integritetspolicy <https://liu.se/artikel/integritetspolicy-liu> om du vill veta mer om hur vi behandlar dina personuppgifter.